

УДК [378.015.311:005.336.2]:82 – 96

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.155509>

Юлія Шевченко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Стаття присвячена розгляду проблеми професійної готовності майбутніх педагогів у сучасній науковій літературі. Обґрунтовується, що змістові вектори у понятті “готовність майбутнього вчителя” – знансєвий, почуттєвий, діяльнісно-практичний, з додатковим обов’язковим елементом – наявність першого досвіду. Визначається, що ефективність забезпечення формування готовності студентів до педагогічної діяльності можливе через органічне поєднання змісту, форм, методів таких видів підготовки, як навчально-пізнавальної, науково-дослідної, практичної, та спрямування їх на розвиток професійної компетентності. Констатовано, що введення нових елементів до безпосередньої практики роботи у школі підсилить інтерес самих студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів.

Ключові слова: професійна готовність; готовність студентів; компоненти готовності; підготовленість майбутнього вчителя.

Лім. 12.

Yuliya Shevchenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Primary Education Department, Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

NOTION OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE TEACHERS IN MODERN SCIENTIFIC LITERATURE

The article deals with the issue of the future teachers' professional readiness in modern scientific literature. The author provides that the rational vectors of the content of notion "readiness of the future teacher". They include knowledgeable, sensual, activistic-practical vectors, with an additional compulsory element – the presence of the first experience. It is determined that the effectiveness of the development of the students' readiness for the pedagogical activity can become possible due to an organic combination of content, forms, and methods of the following types of training – educational, cognitive, research, and practical. They should be focused on the development of professional competence. It has been stated that the implementation of new elements into the school practice will increase the interest of students for the spiritual and moral development of primary schoolchildren.

The author has taken into account the different scholars' views on the issue of the professional readiness of future teachers, namely the need for the organization of pre-professional education, as well as organization of creative cooperation with graduates (novice teachers), which helps to provide them with support; readiness for pedagogical work is one of the aspects of professionalism and includes various attitudes towards understanding pedagogical problem, using various behavior patterns that can be required in different situations, identification of specific ways of activity, assessment of one's own abilities in accordance with future difficulties and the necessity of gaining definite results. In order to develop professional readiness of the teachers it is very important to provide them with instructive examples of educators-innovators. It is also mentioned that the development of abilities is the result of the intensive work, fulfillment of repetitive tasks. The university teacher must pass his or her own personal values to the students, as these values have a great influence on the readiness of future teachers to make a moral choice, to shape their ability to enrich the culture of all mankind, etc.

Keywords: professional readiness; readiness of students; components of readiness; readiness of the future teacher.

Постановка проблеми. Реформування сучасної системи вищої освіти України в контексті Європейського освітнього простору зумовлює пошук нових підходів і шляхів до формування готовності майбутніх фахівців, що потребує невідкладного розв’язання проблеми впровадження нової концепції професійної підготовки майбутнього вчителя. Реалізація на практиці провідних ідей педагогіки багато в чому залежить від зусиль спеціально підготовлених вчителів до професійної діяльності. У зв’язку з

цим з’являється необхідність у визначенні підходів сучасних науковців з означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти готовності вчителів до роботи у школі, питання готовності та професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності розглядають такі вчені, як О. Антонова, Н. Батечко, І. Бех, І. Богданова, І. Зязюн, О. Дубасенюк, Л. Коваль, Л. Мільго, К. Пасько, Г. Сагач, О. Семенов, Т. Семенюк, С. Сисюєва, Д. Чернилевський та ін.

Мета статті. Окреслити різні підходи до визначення поняття професійної готовності майбутніх педагогів у сучасній науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку освіти надається особливе значення підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності та формування готовності студентів до розвитку та виховання підростаючого покоління. Готовність студентів є інтегративна якість особистості, що характеризується високим рівнем знань про цю сферу соціальної дійсності, позитивним емоційно-ціннісним ставленням до особливостей різних культур, а так само умінням спілкуватися з їх представниками. Сутність даного феномена полягає у взаємозв'язку внутрішнього і зовнішнього як єдиного цілого в особистісному якості [13].

Так, поняття професійної готовності майбутніх соціальних педагогів вивчає І. Богданова. Вчена вважає, що така готовність є інтегративною якістю, що “розглядається як складне особистісне утворення, що містить у собі професійно-моральні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння і навички, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінки результатів цієї праці, потребу в професійному самовдосконаленні” [1, 60]. Вчена доводить, що компонентами готовності до професійної діяльності мають виступати – “професійна самосвідомість, ставлення до діяльності чи настанова (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички і вміння їх практичного втілення, а також професійно значущі якості особистості”. Вчена вводить до наукового обігу поняття “мобілізаційна готовність майбутнього соціального педагога” і трактує його як “сукупність багаторівневих особистісних утворень, що проявляються на рівні емоційно-чуттєвої, вольової та інтелектуальної сфер” [1, 60]. Разом із тим, І. Богданова вважає, що мобілізаційна готовність майбутнього педагога до саморозвитку має трактуватися як “фундаментальна здатність успішно виконувати будь-яку діяльність завдяки самоналаштуванню на контроль своїх дій” та, відповідно, характеризуватися “вольовою активністю як самонастроювання на мобілізацію вольових зусиль; емоційним настроєм як самоналагоджування на мобілізацію захисних та управлінських резервів організму; енергодійністю як самодетермінації на успішний результат діяльності” [1, 60].

Питання підготовки майбутніх учителів у

системі “коледж-університет” на прикладі спеціальності “Початкова освіта” досліджувала Н. Денисова. Автор конкретизує структуру та зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів системи, вказує на основні напрями, що дозволять оновити зміст такої підготовки завдяки новим концепціям і технологіям, узагальненню українського та міжнародного досвіду у вищій педагогічній освіті. Зокрема, вчена доводить, що за своїм змістом підготовка майбутніх учителів узгоджена з реальними потребами вчителя певної кваліфікації, і за своїм характером є практико-орієнтованою. Така підготовка, згідно думок автора, забезпечується завдяки розробкам “профілів та кваліфікаційних характеристик у навчальних програмах загальнотеоретичних дисциплін, курсах практичної педагогічної, методичної підготовки” [2, 11]. Для покращання готовності майбутніх учителів вчена пропонує зміст психолого-педагогічних дисциплін збагатити реальними завданнями закладів освіти, надмірну інформацію вилучити із обов'язкових спеціальних дисциплін, програми педагогічної самоосвіти, навпаки, розширити, а самих студентів орієнтувати на розв'язання існуючих педагогічних завдань, які ставляться у школі. Вагоме місце вчена приділяє організації різних педагогічних практик (як пасивної, так активної), обстоює необхідність стажування студентів та їх залучення до науково-дослідної роботи. Однією з пропозицій автора є зменшення кількості лекційних занять, натомість для практичних занять – збільшення. Слушною заувагою є необхідність організації допрофесійного навчання, а із випускниками (молодими фахівцями) вчена пропонує організувати творчу співпрацю для надання їм підтримки [2, 11]. З огляду на складність, комплексність і багатоаспектність проблем, які виникають на практиці, великою перспективою та інноваційним потенціалом у вищій освіті мають міждисциплінарні освітні програми. Вони можуть бути орієнтовані на конкретні галузі практичної діяльності при збереженні фундаментального характеру вищої освіти [14].

Готовність майбутнього вчителя діяти в конкретній педагогічній ситуації вивчається у монографічному виданні “Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності” (авт. О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонова) [3]. Автори вважають, що теоретична і практична підготовленість майбутнього вчителя входить, як підструктура, у професіоналізм діяльності. При цьому теоретична підготовленість, за думкою авторів, має передувати практичній і сполучатися із загально особистісним розвитком майбутнього

фахівця [3,7]. Як вказують вчені, сьогодні підготовка майбутніх учителів здійснюється у таких напрямках: як вчителя-предметника, який має виконувати функції класного керівника, як педагога-психолога, як соціального педагога [3, 8].

Як сукупність якостей особистості, що забезпечують успішне виконання професійних функцій “готовність до педагогічної праці” розкривається у монографії “Теоретико-методологические основы развития профессиональной деятельности учителя” (авт. О. Морозова, В. Сластьонін, Ю. Сенько та ін.) [11]. Автори вважають, що готовність до педагогічної праці є одним із аспектів професіоналізму та включає до себе різні установки на усвідомлення педагогічного завдання, моделі поведінки, що можуть бути у різних ситуаціях, визначення специфічних способів діяльності, оцінку власних можливостей у відповідності із майбутніми труднощами та необхідністю результатів [11].

Культуротворчий вимір професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи досліджує Л. Коваль. Автор розкриває чинники, що мають вплив на загальнокультурний та професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи: здатність до самоосвіти, саморозвитку, спрямованість на кар’єрне зростання, спрямованість на здоровий спосіб життя. Автор вважає, що у студентів потрібно формувати усвідомлення того, що тільки сумлінна праця, яка є висококваліфікованою, зможе забезпечити людині у подальшому гідне життя: “Проблема виховання швидкої орієнтації і мобільності на ринку праці, бажання працювати й заробляти чесною працею є важливою та актуальною для педагогічної практики” [5, 85].

Для готовності студентів вищих закладів освіти до виховної роботи існують певні курси і програми, що ознайомлюють їх із різноманітними ідеями, педагогічними концепціями, теоретичними наробками зарубіжних філософів, психологів, педагогів, філософів, які аналізуються на курсі “Історія педагогіки”. Також для готовності майбутніх учителів важливе місце мають повчальні приклади педагогів-новаторів, які були майстрами педагогічної справи. Ці питання підіймаються у дослідженнях Л. Мільо. Так, вчена вважає, що освіта у різних концепціях розглядалася як “феномен культури і культуротворчості, що є складовою педагогічної майстерності, і містила філософсько-педагогічні ідеї, професійно-ціннісні орієнтації, універсальні способи пізнання й перетворення педагогічної дійсності” [6, 325]. Але для кращого розуміння розвитку ідей щодо готовності майбутніх учителів

до діяльності потрібні справжні зразки – вчителі-майстри (Ш. Амоношвілі, М. Гузик, О. Захаренко, М. Палтишев та ін.), було створено новаторський рух, де ядром була “педагогіка співробітництва”: “... педагогічний рух новаторів був створений самими вчителями, які прагнули знайти нову методологію в педагогіці. Ядром новаторського руху була педагогіка співробітництва, а представниками даного педагогічного напрямку були як досвідчені вчителя-практики, так і прогресивні викладачі вузів, які розробили оригінальні навчально-виховні методики” [7, 95].

Набутий професійний досвід та педагогічна практика у процесі становлення фахової компетентності майбутнього вчителя має, за думкою К.Пасько, “безпосередню взаємодетерміновану екстраполяційну залежність”. Вчена констатує, що сьогодні різні види підготовки майбутніх учителів (психолого-педагогічна, культурологічна, комп’ютерна, методична, практична та ін.) залишається проблемою, а об’єктивною необхідністю в Україні постає модернізація педагогічної освіти. Практичну готовність майбутнього вчителя К. Пасько розглядає як найважливіший компонент майбутньої професійної діяльності і тлумачить її як “наявність сформованих на необхідному рівні професійно-педагогічних умінь і навичок” [8, 15]. Вчена переконує, що на різні види готовності до виконання професійної діяльності (психофізична, психологічна, науково-теоретична) практична готовність має позитивний вплив.

Проблема готовності майбутнього вчителя до діяльності підіймалася у роботах І. Зязюна, Г. Сагач. Вони зазначали, що кожен, хто обирає педагогічну професію, стикається із тим що у жодному розділі педагогіки не існує системи практичних вправ, які б на підсвідомому рівні розвивали практичні уміння [9, 102]. На рівні підсвідомості здібності формують через напружену працю. Дотримання правил, за думкою авторів, численне виконання вправ мають проходити в постійному тренінгу. Вчені ставили запитання: “Як розвивати педагогічні здібності?” і відразу ж наводили засіб – тренування в умовах педагогічної навчально-виховної дії [4, 103 – 104]. Вчені вважають, що той, хто на все життя обирає педагогічну професію, має володіти таким особливостями: “умінням шанувати і любити людей більше себе; умінням пожиттєво набувати знання і різновиди людською досвіду – теоретичний, практичний, естетичний; умінням передавати різновиди досвіду учням” [4, 117].

Готовність до продуктивної праці, за висловом таких авторів, як С. Сисоева, Н. Батечко,

УДК [378.015.311:005.336.2]:82 – 96

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.155509>

Юлія Шевченко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Стаття присвячена розгляду проблеми професійної готовності майбутніх педагогів у сучасній науковій літературі. Обґрунтовується, що змістові вектори у понятті “готовність майбутнього вчителя” – знансєвий, почуттєвий, діяльнісно-практичний, з додатковим обов’язковим елементом – наявність першого досвіду. Визначається, що ефективність забезпечення формування готовності студентів до педагогічної діяльності можливе через органічне поєднання змісту, форм, методів таких видів підготовки, як навчально-пізнавальної, науково-дослідної, практичної, та спрямування їх на розвиток професійної компетентності. Констатовано, що введення нових елементів до безпосередньої практики роботи у школі підсилить інтерес самих студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів.

Ключові слова: професійна готовність; готовність студентів; компоненти готовності; підготовленість майбутнього вчителя.

Лім. 12.

Yuliya Shevchenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Primary Education Department, Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

NOTION OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE TEACHERS IN MODERN SCIENTIFIC LITERATURE

The article deals with the issue of the future teachers' professional readiness in modern scientific literature. The author provides that the rational vectors of the content of notion “readiness of the future teacher”. They include knowledgeable, sensual, activistic-practical vectors, with an additional compulsory element – the presence of the first experience. It is determined that the effectiveness of the development of the students' readiness for the pedagogical activity can become possible due to an organic combination of content, forms, and methods of the following types of training – educational, cognitive, research, and practical. They should be focused on the development of professional competence. It has been stated that the implementation of new elements into the school practice will increase the interest of students for the spiritual and moral development of primary schoolchildren.

The author has taken into account the different scholars' views on the issue of the professional readiness of future teachers, namely the need for the organization of pre-professional education, as well as organization of creative cooperation with graduates (novice teachers), which helps to provide them with support; readiness for pedagogical work is one of the aspects of professionalism and includes various attitudes towards understanding pedagogical problem, using various behavior patterns that can be required in different situations, identification of specific ways of activity, assessment of one's own abilities in accordance with future difficulties and the necessity of gaining definite results. In order to develop professional readiness of the teachers it is very important to provide them with instructive examples of educators-innovators. It is also mentioned that the development of abilities is the result of the intensive work, fulfillment of repetitive tasks. The university teacher must pass his or her own personal values to the students, as these values have a great influence on the readiness of future teachers to make a moral choice, to shape their ability to enrich the culture of all mankind, etc.

Keywords: professional readiness; readiness of students; components of readiness; readiness of the future teacher.

Постановка проблеми. Реформування сучасної системи вищої освіти України в контексті Європейського освітнього простору зумовлює пошук нових підходів і шляхів до формування готовності майбутніх фахівців, що потребує невідкладного розв’язання проблеми впровадження нової концепції професійної підготовки майбутнього вчителя. Реалізація на практиці провідних ідей педагогіки багато в чому залежить від зусиль спеціально підготовлених вчителів до професійної діяльності. У зв’язку з

цим з’являється необхідність у визначенні підходів сучасних науковців з означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти готовності вчителів до роботи у школі, питання готовності та професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності розглядають такі вчені, як О. Антонова, Н. Батечко, І. Бех, І. Богданова, І. Зязюн, О. Дубасенюк, Л. Коваль, Л. Мільго, К. Пасько, Г. Сагач, О. Семенов, Т. Семенюк, С. Сисюєва, Д. Чернилевський та ін.

Мета статті. Окреслити різні підходи до визначення поняття професійної готовності майбутніх педагогів у сучасній науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку освіти надається особливе значення підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності та формування готовності студентів до розвитку та виховання підростаючого покоління. Готовність студентів є інтегративна якість особистості, що характеризується високим рівнем знань про цю сферу соціальної дійсності, позитивним емоційно-ціннісним ставленням до особливостей різних культур, а так само умінням спілкуватися з їх представниками. Сутність даного феномена полягає у взаємозв'язку внутрішнього і зовнішнього як єдиного цілого в особистісному якості [13].

Так, поняття професійної готовності майбутніх соціальних педагогів вивчає І. Богданова. Вчена вважає, що така готовність є інтегративною якістю, що “розглядається як складне особистісне утворення, що містить у собі професійно-моральні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння і навички, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінки результатів цієї праці, потребу в професійному самовдосконаленні” [1, 60]. Вчена доводить, що компонентами готовності до професійної діяльності мають виступати – “професійна самосвідомість, ставлення до діяльності чи настанова (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички і вміння їх практичного втілення, а також професійно значущі якості особистості”. Вчена вводить до наукового обігу поняття “мобілізаційна готовність майбутнього соціального педагога” і трактує його як “сукупність багаторівневих особистісних утворень, що проявляються на рівні емоційно-чуттєвої, вольової та інтелектуальної сфер” [1, 60]. Разом із тим, І. Богданова вважає, що мобілізаційна готовність майбутнього педагога до саморозвитку має трактуватися як “фундаментальна здатність успішно виконувати будь-яку діяльність завдяки самоналаштуванню на контроль своїх дій” та, відповідно, характеризуватися “вольовою активністю як самонастроювання на мобілізацію вольових зусиль; емоційним настроєм як самоналагоджування на мобілізацію захисних та управлінських резервів організму; енергодійністю як самодетермінації на успішний результат діяльності” [1, 60].

Питання підготовки майбутніх учителів у

системі “коледж-університет” на прикладі спеціальності “Початкова освіта” досліджувала Н. Денисова. Автор конкретизує структуру та зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів системи, вказує на основні напрями, що дозволять оновити зміст такої підготовки завдяки новим концепціям і технологіям, узагальненню українського та міжнародного досвіду у вищій педагогічній освіті. Зокрема, вчена доводить, що за своїм змістом підготовка майбутніх учителів узгоджена з реальними потребами вчителя певної кваліфікації, і за своїм характером є практико-орієнтованою. Така підготовка, згідно думок автора, забезпечується завдяки розробкам “профілів та кваліфікаційних характеристик у навчальних програмах загальнотеоретичних дисциплін, курсах практичної педагогічної, методичної підготовки” [2, 11]. Для покращання готовності майбутніх учителів вчена пропонує зміст психолого-педагогічних дисциплін збагатити реальними завданнями закладів освіти, надмірну інформацію вилучити із обов'язкових спеціальних дисциплін, програми педагогічної самоосвіти, навпаки, розширити, а самих студентів орієнтувати на розв'язання існуючих педагогічних завдань, які ставляться у школі. Вагоме місце вчена приділяє організації різних педагогічних практик (як пасивної, так активної), обстоює необхідність стажування студентів та їх залучення до науково-дослідної роботи. Однією з пропозицій автора є зменшення кількості лекційних занять, натомість для практичних занять – збільшення. Слушною заувагою є необхідність організації допрофесійного навчання, а із випускниками (молодими фахівцями) вчена пропонує організувати творчу співпрацю для надання їм підтримки [2, 11]. З огляду на складність, комплексність і багатоаспектність проблем, які виникають на практиці, великою перспективою та інноваційним потенціалом у вищій освіті мають міждисциплінарні освітні програми. Вони можуть бути орієнтовані на конкретні галузі практичної діяльності при збереженні фундаментального характеру вищої освіти [14].

Готовність майбутнього вчителя діяти в конкретній педагогічній ситуації вивчається у монографічному виданні “Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності” (авт. О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонова) [3]. Автори вважають, що теоретична і практична підготовленість майбутнього вчителя входить, як підструктура, у професіоналізм діяльності. При цьому теоретична підготовленість, за думкою авторів, має передувати практичній і сполучатися із загально особистісним розвитком майбутнього

фахівця [3,7]. Як вказують вчені, сьогодні підготовка майбутніх учителів здійснюється у таких напрямках: як вчителя-предметника, який має виконувати функції класного керівника, як педагога-психолога, як соціального педагога [3, 8].

Як сукупність якостей особистості, що забезпечують успішне виконання професійних функцій “готовність до педагогічної праці” розкривається у монографії “Теоретико-методологические основы развития профессиональной деятельности учителя” (авт. О. Морозова, В. Сластьонін, Ю. Сенько та ін.) [11]. Автори вважають, що готовність до педагогічної праці є одним із аспектів професіоналізму та включає до себе різні установки на усвідомлення педагогічного завдання, моделі поведінки, що можуть бути у різних ситуаціях, визначення специфічних способів діяльності, оцінку власних можливостей у відповідності із майбутніми труднощами та необхідністю результатів [11].

Культуротворчий вимір професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи досліджує Л. Коваль. Автор розкриває чинники, що мають вплив на загальнокультурний та професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи: здатність до самоосвіти, саморозвитку, спрямованість на кар’єрне зростання, спрямованість на здоровий спосіб життя. Автор вважає, що у студентів потрібно формувати усвідомлення того, що тільки сумлінна праця, яка є висококваліфікованою, зможе забезпечити людині у подальшому гідне життя: “Проблема виховання швидкої орієнтації і мобільності на ринку праці, бажання працювати й заробляти чесною працею є важливою та актуальною для педагогічної практики” [5, 85].

Для готовності студентів вищих закладів освіти до виховної роботи існують певні курси і програми, що ознайомлюють їх із різноманітними ідеями, педагогічними концепціями, теоретичними наробками зарубіжних філософів, психологів, педагогів, філософів, які аналізуються на курсі “Історія педагогіки”. Також для готовності майбутніх учителів важливе місце мають повчальні приклади педагогів-новаторів, які були майстрами педагогічної справи. Ці питання підіймаються у дослідженнях Л. Мільо. Так, вчена вважає, що освіта у різних концепціях розглядалася як “феномен культури і культуротворчості, що є складовою педагогічної майстерності, і містила філософсько-педагогічні ідеї, професійно-ціннісні орієнтації, універсальні способи пізнання й перетворення педагогічної дійсності” [6, 325]. Але для кращого розуміння розвитку ідей щодо готовності майбутніх учителів

до діяльності потрібні справжні зразки – вчителі-майстри (Ш. Амоношвілі, М. Гузик, О. Захаренко, М. Палтишев та ін.), було створено новаторський рух, де ядром була “педагогіка співробітництва”: “... педагогічний рух новаторів був створений самими вчителями, які прагнули знайти нову методологію в педагогіці. Ядром новаторського руху була педагогіка співробітництва, а представниками даного педагогічного напрямку були як досвідчені вчителя-практики, так і прогресивні викладачі вузів, які розробили оригінальні навчально-виховні методики” [7, 95].

Набутий професійний досвід та педагогічна практика у процесі становлення фахової компетентності майбутнього вчителя має, за думкою К.Пасько, “безпосередню взаємодетерміновану екстраполяційну залежність”. Вчена констатує, що сьогодні різні види підготовки майбутніх учителів (психолого-педагогічна, культурологічна, комп’ютерна, методична, практична та ін.) залишається проблемою, а об’єктивною необхідністю в Україні постає модернізація педагогічної освіти. Практичну готовність майбутнього вчителя К. Пасько розглядає як найважливіший компонент майбутньої професійної діяльності і тлумачить її як “наявність сформованих на необхідному рівні професійно-педагогічних умінь і навичок” [8, 15]. Вчена переконує, що на різні види готовності до виконання професійної діяльності (психофізична, психологічна, науково-теоретична) практична готовність має позитивний вплив.

Проблема готовності майбутнього вчителя до діяльності підіймалася у роботах І. Зязюна, Г. Сагач. Вони зазначали, що кожен, хто обирає педагогічну професію, стикається із тим що у жодному розділі педагогіки не існує системи практичних вправ, які б на підсвідомому рівні розвивали практичні уміння [9, 102]. На рівні підсвідомості здібності формують через напружену працю. Дотримання правил, за думкою авторів, численне виконання вправ мають проходити в постійному тренінгу. Вчені ставили запитання: “Як розвивати педагогічні здібності?” і відразу ж наводили засіб – тренування в умовах педагогічної навчально-виховної дії [4, 103 – 104]. Вчені вважають, що той, хто на все життя обирає педагогічну професію, має володіти таким особливостями: “умінням шанувати і любити людей більше себе; умінням пожиттєво набувати знання і різновиди людською досвіду – теоретичний, практичний, естетичний; умінням передавати різновиди досвіду учням” [4, 117].

Готовність до продуктивної праці, за висловом таких авторів, як С. Сисоева, Н. Батечко,

знаходиться у залежності від викладача вищого навчального закладу, який формує особистість студента. У монографії “Вища освіта України: реалії сучасного розвитку” обстоюється така думка: “Від рівня теоретичних знань викладача, ступеня сформованості педагогічних умінь і навичок, педагогічної техніки, культури спілкування, педагогічної етики залежить формування майбутнього фахівця не лише як професіонала, а на всебічний розвиток його як особистості” [10, 49]. Автори доводять, що на підвищення професіоналізму педагогів, їх готовності до формування творчої особистості майбутнього фахівця має бути зорієнтована, насамперед, державна освітня політика [10, 50]. Новий тип викладання, за думкою авторів, має бути орієнтований на інновації та цінності, а отже, слід звернути увагу на теоретичну, професійну підготовку викладачів вищих закладів освіти, враховуючи при цьому ціннісно-мотиваційну доміную, яка є характерною для педагогічної професії [10, 52]. Запропонована авторами ідея щодо створення сучасної системи підготовки вчителів є, як на нашу думку, слушною. Зокрема, актуальною постає вимога щодо основи готовності майбутніх вчителів – академічної освіти. Удосконалення професійних умінь учителя має відбуватися, за їх висловом, у процесі неперервної педагогічної освіти. Наведемо також і думку про те, що виховання європейської молоді, яка має стати “громадянами світу”, передбачає включення у навчальні програми “вивчення іноземних мов, релігійну расову та суспільну толерантність” [10, 123].

Подібна думка щодо підготовки майбутніх фахівців з високими духовно-моральними цінностями існує і у роботах Д. Чернилевського. Зважаючи на деякі позитивні тенденції в освіті нашої країни, вчений класифікує існуючі проблеми, серед яких однією з стрижневих постає мотиваційна, емоційна та інтелектуальна невідповідність більшої частини населення до сприйняття “духовного змісту традиційної культури” [12, 51]. Цю проблему він пов’язує із кадровою проблемою, де готовність майбутніх вчителів до духовно-морального розвитку дитини на державному рівні не вирішена. Вчений приділяє увагу оновленню діяльності викладачів вищої школи, адже, за його висловом, вища школа є основоположним механізмом усієї системи освіти, науки, культури й розвитку людських ресурсів, і саме вища школа “повинна взяти на себе місію виховання інтелігенції як етичного ідеалу суспільства” [12, 47]. За твердженням вченого, викладач має не тільки передавати й

актуалізувати систему цінностей освіти і культури, а й передавати власні особистісні цінності, які мають великий вплив на готовність майбутніх фахівців здійснити моральний вибір, формувати його здатність до збагачення культури всього людства.

До проблеми нашого дослідження слухними є наукові розробки О. Семенов. Вчена О. Семенов на прикладі майбутніх учителів української мови і літературі доводить, що для того, щоб ефективно забезпечити формування готовності студентів до педагогічної діяльності, потрібно органічно поєднати зміст, форми, методи таких видів підготовки, як навчально-пізнавальна, науково-дослідна, практична, та спрямувати їх на розвиток професійної компетентності: “... рівень готовності випускників факультетів української філології педуніверситетів до педагогічної діяльності зростає, якщо зміст навчання буде конкретизовано пізнавальними, дослідницькими, індивідуальними завданнями, інтегрованими спецкурсами професійно-педагогічного, методичного, етнокультурознавчого спрямування, навчально-методичним супроводом, у т.ч. на електронних носіях” [9, 7]. Готовність до педагогічної діяльності, за висловом О. Семенов, зумовлює сукупність професійних компетенцій, які включені у таку інтегральну особистісну якість, як професійна компетентність [9, 16]. Для нашого дослідження важливим є твердження, що виведено вченою стосовно готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: “... готовність є складним соціально-психологічним утворенням, яке містить у собі комплекс професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, а також відповідних почуттів, мотиваційно-оцінних якостей особистості, необхідних для здійснення успішної педагогічної діяльності в умовах компетентнісно-орієнтованого навчання і виховання” [9, 19].

Таке розуміння готовності майбутнього вчителя, на наш погляд, є найбільш влучним і об’ємним. Вчена чітко визначає необхідність з боку студентів оволодіння комплексом знань про духовну культуру свого народу у “діалозі” із іншими культурами, формування наукового світогляду, тим самим зважаючи на активну роль самого студента, що має професійну орієнтацію на вибір професії педагога.

Висновки, перспективи подальших розвідок. Отже, опрацювання наукових (як українських, так і зарубіжних) джерел (В. Андрущенко, О. Антонова, Н. Батечко, І. Бех, І. Богданова, І. Зязюн, О. Дубасенюк, Д. Жюліа, М. Кеннон, Л. Коваль, В. Кремень, Л. Мільто, Дж. Меслін, Н. Мойсеюк,

знаходиться у залежності від викладача вищого навчального закладу, який формує особистість студента. У монографії “Вища освіта України: реалії сучасного розвитку” обстоюється така думка: “Від рівня теоретичних знань викладача, ступеня сформованості педагогічних умінь і навичок, педагогічної техніки, культури спілкування, педагогічної етики залежить формування майбутнього фахівця не лише як професіонала, а на всебічний розвиток його як особистості” [10, 49]. Автори доводять, що на підвищення професіоналізму педагогів, їх готовності до формування творчої особистості майбутнього фахівця має бути зорієнтована, насамперед, державна освітня політика [10, 50]. Новий тип викладання, за думкою авторів, має бути орієнтований на інновації та цінності, а отже, слід звернути увагу на теоретичну, професійну підготовку викладачів вищих закладів освіти, враховуючи при цьому ціннісно-мотиваційну доміную, яка є характерною для педагогічної професії [10, 52]. Запропонована авторами ідея щодо створення сучасної системи підготовки вчителів є, як на нашу думку, слушною. Зокрема, актуальною постає вимога щодо основи готовності майбутніх вчителів – академічної освіти. Удосконалення професійних умінь учителя має відбуватися, за їх висловом, у процесі неперервної педагогічної освіти. Наведемо також і думку про те, що виховання європейської молоді, яка має стати “громадянами світу”, передбачає включення у навчальні програми “вивчення іноземних мов, релігійну расову та суспільну толерантність” [10, 123].

Подібна думка щодо підготовки майбутніх фахівців з високими духовно-моральними цінностями існує і у роботах Д. Чернилевського. Зважаючи на деякі позитивні тенденції в освіті нашої країни, вчений класифікує існуючі проблеми, серед яких однією з стрижневих постає мотиваційна, емоційна та інтелектуальна невідповідність більшої частини населення до сприйняття “духовного змісту традиційної культури” [12, 51]. Цю проблему він пов’язує із кадровою проблемою, де готовність майбутніх вчителів до духовно-морального розвитку дитини на державному рівні не вирішена. Вчений приділяє увагу оновленню діяльності викладачів вищої школи, адже, за його висловом, вища школа є основоположним механізмом усієї системи освіти, науки, культури й розвитку людських ресурсів, і саме вища школа “повинна взяти на себе місію виховання інтелігенції як етичного ідеалу суспільства” [12, 47]. За твердженням вченого, викладач має не тільки передавати й

актуалізувати систему цінностей освіти і культури, а й передавати власні особистісні цінності, які мають великий вплив на готовність майбутніх фахівців здійснити моральний вибір, формувати його здатність до збагачення культури всього людства.

До проблеми нашого дослідження слухними є наукові розробки О. Семенов. Вчена О. Семенов на прикладі майбутніх учителів української мови і літературі доводить, що для того, щоб ефективно забезпечити формування готовності студентів до педагогічної діяльності, потрібно органічно поєднати зміст, форми, методи таких видів підготовки, як навчально-пізнавальна, науково-дослідна, практична, та спрямувати їх на розвиток професійної компетентності: “... рівень готовності випускників факультетів української філології педуніверситетів до педагогічної діяльності зростає, якщо зміст навчання буде конкретизовано пізнавальними, дослідницькими, індивідуальними завданнями, інтегрованими спецкурсами професійно-педагогічного, методичного, етнокультурознавчого спрямування, навчально-методичним супроводом, у т.ч. на електронних носіях” [9, 7]. Готовність до педагогічної діяльності, за висловом О. Семенов, зумовлює сукупність професійних компетенцій, які включені у таку інтегральну особистісну якість, як професійна компетентність [9, 16]. Для нашого дослідження важливим є твердження, що виведено вченою стосовно готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: “... готовність є складним соціально-психологічним утворенням, яке містить у собі комплекс професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, а також відповідних почуттів, мотиваційно-оцінних якостей особистості, необхідних для здійснення успішної педагогічної діяльності в умовах компетентнісно-орієнтованого навчання і виховання” [9, 19].

Таке розуміння готовності майбутнього вчителя, на наш погляд, є найбільш влучним і об’ємним. Вчена чітко визначає необхідність з боку студентів оволодіння комплексом знань про духовну культуру свого народу у “діалозі” із іншими культурами, формування наукового світогляду, тим самим зважаючи на активну роль самого студента, що має професійну орієнтацію на вибір професії педагога.

Висновки, перспективи подальших розвідок. Отже, опрацювання наукових (як українських, так і зарубіжних) джерел (В. Андрущенко, О. Антонова, Н. Батечко, І. Бех, І. Богданова, І. Зязюн, О. Дубасенюк, Д. Жюліа, М. Кеннон, Л. Коваль, В. Кремень, Л. Мільто, Дж. Меслін, Н. Мойсеюк,

О. Савченко, К. Пасько, П. Петерсон, І. Передборська, В. Рибалка, Г. Сагач, О. Семенов, Т. Семенюк, С. Сисоева, Д. Чернилевський та ін.) дало змогу з'ясувати три змістовних вектори у понятті "готовність майбутнього вчителя", а саме: *знанневий, почуттєвий, діяльнісно-практичний*. До цього переліку додається, як обов'язковий елемент, *наявність першого досвіду*, за допомогою чого поняття "готовність майбутнього вчителя до духовно-морального розвитку молодшого школяра" може набути теоретичної конкретизації та, відповідно, подальшої концептуалізації, зокрема, у рамках глобалізації розгортання культурно-освітнього простору, що має досить значний вплив на зведення *цілісної системи удосконалення та саморозвитку здатностей майбутніх вчителів у закладах вищої освіти*. Поза сумнівом, через набуття студентами першого досвіду духовно-морального розвитку дітей, що перетворить традиційний навчальний план вб'єк дуальної освіти, відбудуться певні зміни у психолого-педагогічній, соціально-виховній, науково-дослідницькій, інформаційно-технологічній, діагностичній, практичній та інших видах діяльності студентів. Логічним вважаємо введення нових елементів до безпосередньої практики роботи у школі, що підсилить інтерес самих студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів. Цьому буде присвячено подальше дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І. М. Сутність підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в умовах рекреації / І. М. Богданова // Наука і освіта. – 2016. – №10. – С. 58–63.
2. Денисова Н. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів в умовах навчально-наукового комплексу "колеждж – університет": Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – "Теорія та методика професійної освіти" / Н. В. Денисова; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2006. – 20 с.
3. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія / Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. С. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
4. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії [навч. посіб.] / Зязюн І. А., Сагач Г. М. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
5. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: культуротворчий вимір / Л. Коваль // Вища освіта України. – 2013. – № 1. – С. 82–87.
6. Мільто Л. О. Розвиток ідей педагогічної майстерності в історії зарубіжної філософсько-педагогічної думки / Л. О. Мільто // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету

ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 40. – С. 324–329.

7. Мільто Л. О. Роль педагогів-новаторів у розвитку педагогічної майстерності вчителя / Л. О. Мільто // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2012. – Вип. 15. – С. 89–96.

8. Пасько К. М. Світоглядно-філософські основи формування педагогічної майстерності в системі професійної підготовки вчителя: автореф. дис... канд. філософ. наук 09.00.10 / К. М. Пасько; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 20 с.

9. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету): Автореф. дис... д-ра пед. наук спец. 13.00.04 – "Теорія та методика професійної освіти" / О. М. Семенов. – К., 2006. – 41 с.

10. Сисоева С. О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С. О. Сисоева, Н. Г. Батченко / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 368 с.

11. Теоретико-методологические основы развития профессиональной деятельности учителя: [монограф.] / О. П. Морозова, В. А. Сластенин, Ю. В. Сенько и др. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2004. – 546 с.

12. Чернілевський Д. В. Роль викладача у формуванні виховного середовища в сучасній освітній діяльності ВНЗ / Д. В. Чернілевський // Креативна педагогіка. Наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 2. – С. 51–47.

13. Шевченко Ю. М. Готовність студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів у крос-культурному просторі / Ю. М. Шевченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруева. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – №1 (65). – 298 с. – С. 194–206.

14. Шевченко Ю. М. Підготовка майбутніх учителів до використання інноваційних методик з духовно-морального розвитку молодших школярів у крос-культурному просторі / Ю. М. Шевченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 62. – Збірник наукових праць / за науковою ред. В. Д. Сиротюка; М-во освіти та науки України, Нац. пед. ун-т імені Н. П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ імені Н. П. Драгоманова, 2018. – С. 246–250.

REFERENCES

1. Bohdanova, I. M. (2016). Sutnist pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do profesiinoi diialnosti v umovakh rekreatsii [The essence of training social work students' readiness to the future professional activity under recreation]. *Science and education*. No. 10, pp. 58–63. [in Ukrainian].

2. Denysova, N. V. (2006). Psykholoho-pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv v umovakh navchalno-naukovoho kompleksu "koledzh – universytet" [Psychological and pedagogical training of future teachers in the "college-university" teaching and scientific complex]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, 20 p. [in Ukrainian].
3. Dubaseniuk, O. A. (2003). *Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia do pedahohichnoi diialnosti: monografiia* [Training of future teachers to carry out professional activity]. Zhytomyr: Zhytomyr. derzh. ped. un-t, 193 p. [in Ukrainian].
4. Ziaziiun, I. A. (1997). *Krasa pedahohichnoi dii* [The beauty of pedagogical activity]. Kyiv: Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu, 302 p. [in Ukrainian].
5. Koval, L. (2013). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly: kulturotvorchyi vymir [Training of future primary school teachers: cultural and creative dimensions]. *Higher education in Ukraine*. No. 1, pp. 82–87. [in Ukrainian].
6. Milto, L. O. (2013). Rozvytok idei pedahohichnoi maisternosti v istorii zarubizhnoi filosofsko-pedahohichnoi dumky [Evolution of the pedagogical mastery concept in foreign philosophical and pedagogical sciences]. Scientific notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotbsiubynsky. *Series: Pedagogy and Psychology*. Vol. 40, pp. 324–329. [in Ukrainian].
7. Milto, L. O. (2012). Rol pedahohiv-novatoriv u rozvytku pedahohichnoi maisternosti vchytelia [The role of innovators in the development of teachers' pedagogical mastery]. Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. *Vol. 16: Creative personality of a teacher: problems of theory and practice*. Vol. 15, pp. 89–96. [in Ukrainian].
8. Pasko, K. M. (2008). Svitohliadno-filosofski osnovy formuvannia pedahohichnoi maisternosti v systemi profesiinoyi pidhotovky vchytelia [Worldview and philosophical dimensions of pedagogical mastery in the vocational training of teachers]. *Extended abstract of candidate's thesis*. 20 p. [in Ukrainian].
9. Semenoh, O. M. (2006). Systema profesiinoyi pidhotovky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury (v umovakh pedahohichnoho universytetu) [Training of the future Ukrainian Language and Literature teachers under pedagogical university]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, 41 p. [in Ukrainian].
10. Sysoieva, S. O. & Batechko, N. H. (2011). *Vyscha osvita Ukrainy: realii suchasnoho rozvytku* [Higher education: realities of modern development]. Ministry of Education and Science and Youth and Sport; Borys Grinchenko Kyiv University, National University of Bioresources and Natural Resources Use of Ukraine. Kyiv: VDEKMO, 368 p. [in Ukrainian].
11. *Teoretiko-metodologicheskie osnovy razvitiya professionalnoy devatel'nosti uchytelya* (2004). [Theoretical and pedagogical bases for the development of a teacher's professional activity]. Barnaul: BGPU Publ., 546 p. [in Russian].
12. Chernilevskiy, D. V. (2010). Rol vykladacha u formuvanni vykhovnoho seredovyshcha v suchasniy osvittii diialnosti VNZ [Role of a teacher in the development of an educational environment in contemporary higher education system]. *Creative pedagogy. Sci. and meth. vol. Academy of international cooperation on creative pedagogy*. Vinnytsia, Vol. 2, pp. 51–47. [in Ukrainian].
13. Shevchenko, Yu. M. (2017). Hotovnist studentiv do dukhovno-moralnoho rozvytku molodshykh shkolariv u kros-kulturnomu prostori [Readiness of students to facilitate spiritual and moral development of primary school students in the cross-cultural educational space]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: sci. journal*. Chief ed. A. A. Sbrueva. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. No. 1 (65), pp. 194–206. [in Ukrainian].
14. Shevchenko, Yu. M. (2018). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do vykorystannia innovatsiinykh metodyk z dukhovno-moralnoho rozvytku molodshykh shkolariv u kros-kulturnomu prostori* [Training of future teachers to use innovative approaches to the spiritual and moral development of primary school students in the cross-cultural educational space]. Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Vol. 5. Pedagogical sciences: realities and perspectives. No. 62. Collection of scientific works. (Ed.) V. D. Sirotyk; Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni N. P. Dragomanova, pp. 246–250. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.11.2018

“Найбільш присмніші для нас ті слова, які дають нам яке-небудь знання”.

Арістотель
давньогрецький філософ

“Учитель готується до гарного уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашого фаху і технологія нашої праці”.

Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист

